
Novinarska etika u Hrvatskoj: aspekti razvoja kodeksa, obrazovanja novinara i znanstveno-istraživačkog interesa za temu

DUNJA MAJSTOROVIĆ, ŽELJANA IVANUŠ,
GORDANA VILOVIĆ

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

Cilj rada jest analizirati tijek razvoja novinarske etike u Hrvatskoj kroz tri aspekta: razvoj interesa za etiku i etičke kodekse u novinarskom društvu, uvođenje novinarske etike u obrazovanje novinara i analizu znanstvene produkcije o etici novinarstva. Analizom literature o povijesti novinarstva u Hrvatskoj te dvjema metodama istraživanja u radu su identificirana četiri ključna razdoblja interesa za etiku novinarstva: 1) pojava prvih informativnih novina i počeci profesionalizacije novinarstva povezani s osnivanjem Hrvatskog novinarskog društva 1910-ih; 2) usvajanje prvog kodeksa novinara, osnivanje prve uspješne škole za novinare (Vjesnikova škola) i počeci fakultetskog obrazovanja novinara (Fakultet političkih znanosti) sredinom 1960-ih i početkom 1970-ih; 3) pojava znanstvenog interesa za etiku novinarstva (prvi znanstveni članci i knjiga) u drugoj polovici 1990-ih te pokretanje prvog sveučilišnog kolegija etike novinarstva; 4) razdoblje pojačanog interesa i proliferacije radova na temu etike novinarstva u okviru znanstvene zajednice u Hrvatskoj od sredine 2000-tih.

Ključne riječi: novinarska etika, Hrvatsko novinarsko društvo, etički kodeksi, obrazovanje novinara, znanstvena produkcija

Uvod

Kako ističe Banning (1999, str. 157), interes za profesionalizaciju novinarstva javio se u drugoj polovici 19. stoljeća. Bila je riječ o postupnom procesu, a ne fenomenu koji je nastao naglo nakon 1900. s povećanjem broja profesionalnih udruženja, škola i etičkih kodeksa. Banning je pritom identificirao Missouri Press Association iz 1867. kao prvu udruhu čiji su se članovi doživljavali kao profesionalci te su teži-

li daljnjoj profesionalizaciji kroz sveučilišno novinarsko obrazovanje i poštovanje etičkih standarda (*ibid.*). Sličan postupni proces razvoja etike novinarstva u SAD-u detektirao je i Ferré (2020), definirajući četiri ključna razdoblja: progresivno doba koje je označilo početak razmišljanja o etici 1890-ih; demonstraciju profesionalizma 1920-ih s počecima fakultetskog obrazovanja i prvim kodeksima; koncept društvene odgovornosti medija definiran nakon 1947. godine; razdoblje pojačanog interesa za normativnu teoriju te univerzalnu etiku koji se javljaju nakon 1970-ih godina (*ibid.*, str. 17).

Počeci razmišljanja o etici novinarstva u SAD-u sežu u drugu polovinu 19. stoljeća i najvećim su dijelom vezani uz pojavu senzacionalizma (poznatog pod nazivom *yellow journalism*) u Pulitzerovim i Hearstovim novinama (*ibid.*, str. 19). U SAD-u je prvi kodeks usvojen 1915. (*Kansas Code*), Američko društvo novinskih izdavača 1923. je usvojilo Kanone novinarstva (*Canons of Journalism*), a tri godine poslije usvojilo ih je i Društvo profesionalnih novinara (*ibid.*, str. 21). U Europi kodeksi se usvajaju u tri velika vala: prvo Povelja francuskih novinara (1918.) te kodeksi u Švedskoj (1923.) i Finskoj (1924.) (Sanders, 2004, str. 141); zatim slijedi drugi val od kasnih 1940-ih do 1960. (među njima Belgija 1951., Nizozemska 1954., Italija 1957.) (Bruun, 1979, cit. prema Laitila, 1995, str. 530); i treći val 1970-ih i ranih 1980-ih (Austrija 1971., Njemačka 1973., Grčka i Španjolska 1978. i dr.) (Laitila, 1995, str. 530-531). Kako ističu Wilkins i Brennen (2004, str. 298), etički su kodeksi stvoreni u povijesno specifičnom društvu i proizvedeni pod određenim društvenim, ekonomskim i političkim uvjetima. U tom su kontekstu na dvije glavne faze usvajanja kodeksa u Europi utjecale ove velike promjene: pojava televizije te osnivanja vijeća za tisak u većem broju europskih zemalja (razdoblje 1950-ih i 1960-ih), rastuća koncentracija medijskog vlasništva, koja je izazvala zabrinutost (kasnih 1970-ih i ranih 1980-ih), te uvođenje novih informacijskih tehnologija koje su revitalizirale debatu oko etike novinarstva (kasne 1980-e i rane 1990-e) (Laitila, 1995, str. 531). I u Hrvatskoj je pojava prvih etičkih načela vezana za prvo formalno udruženje novinara – Hrvatsko novinarsko društvo osnovano je 1910., a kodeks je usvojen 1960-ih i od tada je doživio više preinaka.

Prva škola novinarstva u SAD-u osnovana je u sklopu Sveučilišta Missouri 1908. (Barrera i Harnischmacher, 2019, str. 369), a 1910. Joseph Pulitzer donirao je novac za uspostavu škole novinarstva u sklopu Sveučilišta Columbia, vjerujući da bi etika trebala imati središnje mjesto u novinarskom obrazovanju (Ferré, 2020, str. 20-21). Do 1915. kolegiji iz etike već su se bili uspostavili na brojnim američkim sveučilištima: Indiana, Kansas, Missouri, Montana, Oklahoma, Oregon i Washington (*ibid.*, str. 20).

U Europi je fakultetsko obrazovanje novinara znatno kasnilo, a kao jedan od glavnih razloga navodi se činjenica da su “izdavači i urednici novinarstvo smatrali

pozivom, a ne profesijom koja se može naučiti i podučavati” (Barrera i Harnischmacher, 2019, str. 368). Ipak, niz faktora (uloga političke propagande u medijima tijekom rata te razvoj i konsolidacija novih medija – radija i televizije, ali i zahtjevi javnosti) utjecali su na polaganu pojavu novinarstva u sveučilišnim programima u Europi nakon Drugog svjetskog rata (*ibid.*), da bi 1980-ih i 1990-ih novinarstvo postalo općeprihvaćeno predmetno polje istraživanja, često na tek osnovanim fakultetima (Joseph, 2019, str. 56).

U Hrvatskoj se počeci obrazovanja novinara bilježe 1949. kada je osnovana prva Novinarska škola u Zagrebu (Najbar-Agičić, 2015), a zatim je 1964. pokrenuta Vjesnikova novinarska škola (Munko, 1990) koja je izrasla u Centar za izobrazbu novinarskih kadrova (Malović, 2002). Sveučilišni studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu kreće s programom početkom 1970-ih (*ibid.*).

Znanstveno-istraživački interes za etiku novinarstva započeo je u SAD-u 1920-ih, kada izlazi prva znanstvena knjiga *The Ethics of Journalism* Nelsona Crawforda (Starck, 2001). Yarros je 1922. u članku “Journalism, ethics and common sense”, objavljenom u časopisu *International Journal of Ethics*, ustanovio da postoji nekoliko knjiga i članaka na temu nedostatka standarda i principa suvremenog novinarstva (1922, str. 410). Na taj je način znanstveno-istraživački interes u Sjedinjenim Američkim Državama pratio razvoj interesa za etiku unutar same profesije, koja je prve kodekse uspostavila desetak godina ranije. Ipak, tek je 1980-ih medijska etika¹ počela doživljavati procvat u kontekstu znanstvenog interesa: naime, samo u toj dekadi objavljen je veći broj knjiga o toj temi nego od početka 20. stoljeća, i to samo u Sjedinjenim Državama, jer je u ostatku svijeta bilo riječ o svega par specijaliziranih knjiga, antologija i istraživanja, a ta se situacija počela mijenjati tek 1990-ih (Christians, 1995, str. 545, 546). Jedinu sveobuhvatnu analizu istraživanja teme etike novinarstva objavio je Starck (2001), koji je identificirao veći broj znanstvenih časopisa s člancima tematski vezanima za etiku novinarstva te jedan koji se isključivo bavi tom temom – *Journal of Mass Media Ethics*, koji je osnovan 1985. (*ibid.*, str. 137), a danas izlazi pod nazivom *Journal of Media Ethics*.

U Hrvatskoj dosad nije istraživani znanstveni interes za novinarsku etiku, no autorice Peruško i Vozab (2014), istražujući povijest “intelektualnih obrisa discipline/polja komunikacijskih i medijskih studija”, dale su i analizu sadržaja “članaka koji se bave komunikacijskim temama” u časopisima iz društvenih znanosti te u specijaliziranim “komunikacijskim ili medijskim časopisima u Hrvatskoj” u periodu od 1969.

¹ Važno je napomenuti da se u literaturi koriste oba izraza – novinarska etika (*journalism ethics*) i medijska etika (*media ethics*), čije se proučavanje, kako tumači Cooper (1988, str. 452), povijesno gledano proširilo “iz matičnog polja novinarske etike, koja je pak posudila neke pojmove iz prava, medicinske te poslovne etike, ali i iz nacionalnih (npr. ustavnih) koncepata uloge, prava i odgovornosti tiska”.

do 2011., a Vozab i Majstorović (2021) provele su analizu znanstvene produkcije na temu novinarstva u Hrvatskoj (teme vezane za novinarstvo i normativne uloge za novinare) u tri razdoblja – socijalizam, tranzicija i konsolidacija – od 1969. do 2011. One su zaključile da se teme vezane za novinarske norme (koje uključuju novinarsku etiku, pitanje vjerodostojnosti i odgovornosti novinara) u najvećoj mjeri pojavljuju u periodu konsolidacije (nakon 2000.), a taj se početak znanstvenog interesa tumači rastućom tabloidizacijom medija do koje je u većoj mjeri došlo početkom 1990-ih (Vilović, 2004, cit. prema Vozab i Majstorović, 2021, str. 21).

Po uzoru na klasifikaciju razvoja etike u SAD-u koju je ponudio Ferré (2020), cilj je ovoga rada analizirati razvoj interesa za etiku novinarstva u Hrvatskoj (ključna razdoblja za razvoj etike) te razloge zbog kojih je do njega došlo. U skladu s tim ciljem rad će analizirati tri aspekta: 1) razvoj formalne organizacije (društva) hrvatskih novinara te s njim povezan razvoj etičkih principa (kodeksa); 2) razvoj obrazovanja novinara (s naglaskom na implementaciju novinarske etike u Vjesnikovoj novinarskoj školi te na prvom studiju novinarstva u Hrvatskoj); 3) razvoj znanstveno-istraživačkog interesa za etiku novinarstva – analiza znanstvene produkcije u Hrvatskoj na temu novinarske etike.

U okviru rada analizirat će se postojeća literatura o povijesti novinarstva u Hrvatskoj i dostupni novinarski kodeksi te koristiti dvije metode istraživanja – intervju s polaznicima Vjesnikove novinarske škole te analiza sadržaja znanstvene produkcije na temu etike novinarstva u Hrvatskoj.

Razvoj etike i etičkih kodeksa u okviru novinarskog društva u Hrvatskoj

Počeci novinarstva u Hrvatskoj kasnili su gotovo stoljeće i pol za svijetom, a razvijalo se u otežanim okolnostima (strana vlast i cenzura, problem jezika, distribucije...). Slično kao i u Sjedinjenim Državama, prvo je novinstvo bilo vezano uz stranke i stoga političko, no za razliku od SAD-a gdje je promjena nastupila 1830-ih pojavom *penny pressa* i revolucijom koju je Schudson (1981, str. 14) sumirao kao pobjedu “vijesti” nad uvodnicima te “činjenica” nad mišljenjem, u Hrvatskoj su se prve informativne novine pojavile tek početkom 20. stoljeća. U tom pogledu prva dekada 20. stoljeća predstavlja značajan odmak od stranačkog novinarstva, posebno vidljiv u *Obzoru* od 1907., kada uredništvo lista prelazi u ruke Milivoja Dežmana i od kada se u listu razvija reportaža (Horvat, 2003). Usvajanje zakona o kolportaži 1907. omogućilo je nastanak isključivo informativnih novina (*ibid.*), pa se ubrzo javlja i veći broj takvih listova – poput *Novosti* (1907.) i *Jutarnjeg lista* (1912.). Prema Horvatu, upravo je razvoj informativnog novinstva u Hrvatskoj stvorio nove kadrove, što je dovelo do novih odnosa između novinara-stručnjaka i vlasnika listova te se javila potreba da se novinari organiziraju u zasebno društvo kako bi mogli zaštititi svoje socijalne i ekonomske interese (*ibid.*, str. 316-317).

Prvi pisani trag o udruživanju hrvatskih novinara nalazi se u članku Milana Grlovića “Hrv. Žurnalističko društvo” objavljenom 1877. u listu *Hrvatski Svjetozor*. Grlović je u članku zastupao ideju osnivanja novinarskog društva, jer takva društva postoje u “svih naprednijih zemaljah, a zadaća im je dizati ugled novinstva, učiniti ga neovisnim, vršiti neku kontrolu nad vrlo pogubnim pojavi u žurnalistici...” (1877, str. 156). Kako je Grlovićev poziv za udruživanje novinara ostao bez odjeka, 1887. objavio je članak pod naslovom “Hrvatsko književničko i novinarsko društvo” u mjesečniku *Smotra* u kojem je ponovo pozvao na osnivanje društva, jer novinari stoje na prvom udaru i pod kontrolom javne kritike i javnog mnijenja kao ni jedan drugi stalež, a o njima se govori s tako malo poštovanja (Petešić, 1992, str. 49, 51). Prije osnivanja profesionalnog udruženja novinara postojalo je Društvo hrvatskih književnika (DHK), osnovano u travnju 1900., u čiji je Upravni odbor izabran Grlović, a u prosincu 1900. u DHK-u je osnovan novinarski odsjek s 52 člana koji su početkom siječnja 1901. izabrali Grlovića za predsjednika (Lipovčan, 2000a, str. 919). Kako navodi Lipovčan, Grlović je bio izuzetno angažiran čelnik novinarskog odsjeka, najviše se bavio problemima novinara, uvjeren da je njihov položaj daleko najteži, te je smatrao da će Hrvatska imati valjane, savjesne i stručno spremne novinare kada se osigura njihova budućnost i kada ne budu objekt ničijeg izrabljivanja (*ibid.*, str. 919-920). Na sastanku održanom početkom 1907. u Društvu književnika sastalo se 12 novinara koji su odlučili osnovati samostalno novinarsko društvo (Petešić, 1992, str. 60, 61). Glavna konstituirajuća skupština Hrvatskog novinarskog društva (HND)² održana je 18. prosinca 1910., a u društvo je primljen 61 član, 48 članova iz prve skupine tzv. pravih članova kojima je to jedino zanimanje, šest članova iz druge skupine i sedam članova iz treće skupine³ (*ibid.*, str. 63-64). Na skupštini je sudjelovala samo jedna novinarka, Marija Jurić Zagorka, koja je bila na popisu novinara iz prve skupine (*ibid.*, str. 73). U govoru prilikom osnivanja Društva Grlović je dao presjek povijesti hrvatskog novinstva i položaja novinara, ali i iznio temeljna načela udruge, program djelovanja društva (Novak, 2005, str. 86), ukazao na loš položaj novinara u društvu te istaknuo kako novinari imaju dužnost prema sebi na temelju vječnih zakona morala i etike te se založio za pravednu nagradu za

² Hrvatsko novinarsko društvo ukupno je pet puta mijenjalo ime – 1921. u Zagrebačka sekcija Jugoslavenskoga novinarskog udruženja, 1940. u Novinarsko društvo Banovine Hrvatske, 1941. u Hrvatsko novinarsko društvo, 1945. u Društvo novinara N. R. Hrvatske i 1953. u Društvo novinara Hrvatske, a od 1991. ima prvobitno ime (Hrvatsko novinarsko društvo) (Lipovčan, 2000a, str. 914, 935).

³ U Pravilima Društva iz 1910. navedeno je da je pravi član druge skupine novinar od zanata koji ima osiguranu mirovinu ili još koje drugo stalno zanimanje, urednik i suradnik takvih novina i stručnih časopisa. Pravi član treće skupine može biti prigodni novinar, ako nije u strogom smislu literat ili stručnjak, zatim novinar koji je vlasnik lista s jednim ili više stalnih suradnika (Petešić, 1992, str. 73-74).

trud i rad (Petešić, 1992, str. 70). Osnivanjem HND-a omogućena je i formalna distinkcija između društava književnika i novinara, što je pridonijelo daljnjoj profesionalizaciji novinarstva. Naime, upravo je u Europi novinarstvo bilo vrlo blisko s književnošću, koja zahtijeva drugačiji skup talenata i vještina pisanja od novinarstva (Josephi, 2019, str. 56). Pravila HND-a tiskana su već početkom prosinca 1910., a od ukupno 43 članka tri su se odnosila na Časni sud⁴. Pravila HND-a mogla bi se usporediti s onim što je danas Statut Hrvatskog novinarskog društva (Hedl, 2010, str. 343). Časni sud imao je tri člana koja nisu istodobno mogla biti u upravnom vijeću ili nadzornom odboru, a rješavao je prijave protiv člana⁵ koji bi vrijeđao čast ili ugled društva ili radio protivno njegovu interesu. Iz HND-a se člana moglo isključiti samo u dva slučaja: ako svojim vladanjem vrijeđa čast i ugled društva ili ako “zlobno uradi proti interesima društva” (*ibid.*).

Rad Društva zabranila je Zemaljska vlada na početku Prvog svjetskog rata, a zabrana je ostala na snazi sve do jeseni 1917. kada su se novinari ponovno okupili i na skupštini raspravljali o kolektivnom ugovoru koji je trebao regulirati pitanje plaća, radnog vremena i godišnjih odmora (Novak, 1997, str. 168). Od 1918. novinarima je prijetila cenzura, pa su rezolucijom izglasanom na skupštini u rujnu 1919. tražili njeno ukidanje te isticali kako je “sloboda štampe uvjet slobodnog građanskog društva” (*ibid.*). U 1920-ima novinari su se uglavnom borili za poboljšanje materijalnih uvjeta i profesionalnog statusa te protiv restriktivnog zakona o štampi. No protiv poboljšanja materijalnog statusa novinara bili su vlasnici listova, također članovi Društva (*ibid.*). Hedl (2010) ističe da u arhivi HND-a ne postoji dokumentacija odluka Časnog suda između dva svjetska rata. Pedesetih su pak godina novinari bili prijavljivani zbog rušenja ugleda i časti profesije,⁶ ali i zbog karikatura.⁷

Velike promjene u jugoslavenskom društvu potkraj 1950-ih i početkom 1960-ih (ekonomska reforma iz 1965., otvaranje prema Zapadu, razvoj potrošačkog dru-

⁴ U vrijeme osnivanja zvao se Časni sud.

⁵ Prva prijava o kojoj su raspravljali dogodila se u ožujku 1911. zbog spora između dva člana. Detalji spora nisu poznati, kao ni odluka Časnog suda, jer nije sačuvana dokumentacija (Lipovčan, 2000b, str. 40). Uoči Prvog svjetskog rata članovi društva žalili su se na međusobne napade kolega “koji vrijeđaju ugled novinarskog zvanja i zadiru u stališke interese pojedinaca”. Raspravu je potakla Marija Jurić Zagorka, a ideja je bila da se sporovi rješavaju unutar samog Društva (Novak, 2005, str. 87).

⁶ Godine 1954. na razdoblje od dvije godine isključena su iz Društva novinara trojica članova koji su pronašli kofer engleskog turista kod Esplanade, odnijeli ga u stan i nasilno otvorili, a nakon toga vratili na mjesto gdje su ga pronašli. Taj je postupak izazvao negativne komentare i naštetio ugledu novinara i novinarskog poziva (Hedl, 2010, str. 344).

⁷ Ukori je tražen 1951. za glavnu urednicu političko-satiričkog tjednika *Kerempuh* Zlatu Flego (Hedl, 2010).

štva) rezultirale su i promjenama u novinarstvu i medijskoj politici. Za Robinson (1977), razdoblje 1963.-1970. vrijeme je decentraliziranih medija koje je obilježilo novo zakonodavstvo, a otvorilo je put i za drugačije percipiranje uloge novinara. Od njih se tada očekivalo kreativnije izvještavanje, tumačenje stranačkih stavova te poticanje javne rasprave koja bi pridonijela demokratizaciji (Zubak, 2018, str. 29). Novak ističe kako su novinari nastojali iskoristiti te promjene i povoljne političke prilike pa je rastao pritisak unutar profesije za većim slobodama izražavanja i slobodnijem profesionalnom novinarstvu, a u prvi se plan počinju stavljati građani i vijesti kojima u fokusu nisu političari. Poticalo se istraživačko novinarstvo, specijalizacija i obrazovanje novinara te se oštro protivilo nedostupnosti izvora informacija (2005, str. 533-534).

Godine 1965. na VI. kongresu jugoslavenskih novinara u Mostaru prihvaćen je Kodeks novinara Jugoslavije, prvi takav dokument kojim su formulirane norme profesionalne etike novinara (Miljković, 1979, str. 121). U Kodeksu se na novinare referiralo kao na “angažirane društveno-političke radnike”, a bio je podijeljen na četiri dijela: 1) Opća načela (Uloga, funkcija i položaj novinara; Novinar u sistemu informiranja; Međunarodna novinarska suradnja), 2) Moralno-političke profesionalne obveze novinara (Profesionalni integritet; Poštovanje čovjekove ličnosti i dostojanstva), 3) Odnosi među novinarima, 4) Završne odredbe. Kodeks je sadržavao odredbe o istinitom informiranju te poštivanju ljudskih prava i sloboda (v. Tablicu u prilogu). Poštivanje odredbi Kodeksa odnosilo se na sve članove Saveza novinara Jugoslavije (SNJ), a bile su obvezujuće i za one novinare koji nisu bili članovi Saveza (Kodeks novinara Jugoslavije, 1965). Kodeks je dopunjen na skupštinama SNJ 1969. u Ohridu i 1973. u Splitu (Krencer, 1988, str. 7).

Uzimajući u obzir faktore koje je Laitila (1995) navela kao ključne za pojavu većeg broja etičkih kodeksa u Europi, može se pretpostaviti da su promjene u novinarstvu i medijskoj politici 1960-ih stvorile povoljnu klimu za usvajanje kodeksa u Jugoslaviji, a time i daljnju profesionalizaciju novinarstva. U tom se kontekstu ističe i odluka SNJ na Kongresu 1967. o osnovnom novinarskom zadatku – borbi za otvoreno društvo i afirmaciju pluralizma mišljenja, u čemu su prednjačili Društvo novinara Hrvatske i hrvatski novinari (Novak, 1997, str. 199).⁸

Tijekom 1970-ih, u razdoblju nakon *Hrvatskog proljeća*, Sud časti dobivao je velik broj prijava protiv novinara za koje se tvrdilo da su djelovali “suprotno ulozi i funkciji novinara po novinarskom kodeksu i politici Saveza komunista Jugoslavije”, a veći broj njih bio je i isključen iz novinarskog društva (Hedl, 2010, str. 344). Ta su isključenja bila politički motivirana, a novinarsko društvo bilo je jedino koje je zbog

⁸ Prema Novaku, oni su bili predlagači i tvorcii novih koncepcija novinarstva i borbe za slobodu tiska, bili su okrenuti prema Zapadu te su zahvaljujući studijskim putovanjima u SAD i zapadnoeuropske zemlje pratili prakse tamošnjeg novinarstva (Novak, 1997, str. 199).

političke osude isključivalo članove. To, primjerice, Društvo književnika Hrvatske nije činilo, čak ni kada je član bio osuđen na zatvorsku kaznu, tvrdi Novak (1997, str. 211).⁹ Krajem listopada 1988. SNJ je donio novi Kodeks novinara Jugoslavije. U odnosu na prethodne, uključujući i Kodeks iz 1982. u kojem su novinari i dalje određeni kao “društveno-politički radnici” (Krencer, 1990, str. 111), vidljive su promjene u percepciji novinara, za koje se više ne upotrebljava taj termin. Novinari, prema Kodeksu, u obavljanju svoje profesionalne djelatnosti polaze od načela da su javna glasila slobodna i samostalna (čl. 2), a omogućeno im je iznošenje samostalnog i kritičkog stava u traganju za istinom kao osnovnim načelom u profesionalnom radu (čl. 3) (Kodeks novinara Jugoslavije, 1988). Kodeks je usvojen nakon dvogodišnje rasprave koja je uključivala stručnjake iz brojnih sfera (novinari, sociolozi, politolozi...), a konzultirane su i neke međunarodne deklaracije (Meksička deklaracija iz 1980. i deklaracija UNESCO-a usvojena u Parizu 1976.) (Krencer, 1988, str. 7). U ožujku 1990. Društvo novinara prihvatilo je *Načela profesionalnog djelovanja novinara u javnim glasilima u sklopu proljetnih izbora 1990. godine* u kojima je propisano da će se novinari u svom profesionalnom djelovanju zalagati za interese demokratske javnosti, što ih obvezuje da pišu istinito, zadržavajući pritom pravo na vlastito stajalište (Novak, 1997, str. 210).

Promjena za Društvo novinara Hrvatske nastupila je u siječnju 1991. kada je na skupštini odlučeno da se prekinu sve veze s novinarskom organizacijom Jugoslavije i vrati ime Hrvatsko novinarsko društvo, a za prvog predsjednika HND-a izabran je Ante Gavranović (*ibid.*, str. 211). Kako ističe Gavranović, rad HND-a u 1990-ima bio je fokusiran na društvenu afirmaciju udruženja, borbu za egzistencijalna prava novinara, suzbijanje straha pred autoritetom vlasti i čvršće vezivanje uz etičku dimenziju novinarstva, obranu profesionalnih standarda pred naletom trivijalizacije te borbu za cjeloživotno obrazovanje novinara i za veću vjerodostojnost i profesionalizam (2010, str. 283). U skladu s time, 1993. usvojen je novi Kodeks Hrvatskog novinarskog društva. Prema Laitili, koja je uspoređivala 31 europski novinarski kodeks, oni u zemljama srednje i istočne Europe, iako su postojali otprije, mijenjani su 1990-ih, a u mnogim su slučajevima bili ustanovljeni i novi setovi principa (1995, str. 531). U odnosu na Kodeks iz 1988., kao najvažnija promjena u Kodeksu iz 1993. ističe se pravo novinara na političko opredjeljenje. Hedl ističe da su privatizacija medija devedesetih godina prošlog stoljeća te bitka za nakladu i profit doveli do čestih kršenja profesionalnih novinarskih načela, pa je Novinarsko vijeće časti imalo puno posla (2010, str. 345). Uz to, počeci 1990-ih ujedno su i počeci tabloidizacije u Hrvatskoj.

⁹ Odluke Suda časti proglašene su ništavnim 1992. kada je na Brijunima usvojena Deklaracija Hrvatskog novinarskog društva o novinarima koji su iz političkih razloga bili isključeni iz Društva (Hedl, 2010, str. 345).

Danas važeći Kodeks časti hrvatskih novinara usvojen je 2009. godine, a u odnosu na prethodni iz 2006. ima veći broj članaka, no značajnih promjena, osim jasnije definiranih obaveza urednika, nema (v. Tablicu u prilogu). Na Novinarskom vijeću časti velika je odgovornost jer je to jedino profesionalno tijelo koje nadzire poštivanje Kodeksa časti hrvatskih novinara. Novinarsko vijeće časti sastoji se od 11 članova koje bira Skupština HND-a (Ivanuš, 2018, str. 145). Glavna zadaća Novinarskog vijeća časti, propisana Statutom HND-a, jest “praćenje poštivanja načela i normi Kodeksa časti hrvatskih novinara te donošenje odluke o tome je li novinar povrijedio propisana etička pravila” (Statut HND-a, 2018). Zbog kršenja profesionalnih načela Novinarsko vijeće časti može izreći tri mjere. Za blaže slučajeve kršenja etičkih načela može izreći opomenu novinaru i upozoriti ga na obveze; u težem slučaju, kad se kompromitira dostojanstvo profesije, težu opomenu; a za najteže slučajeve kršenja Kodeksa novinar može biti isključen iz HND-a (Pravilnik o radu Novinarskog vijeća časti, 2019). HND danas je, kako pokazuju provedena istraživanja (Popović, 2014; Ivanuš, 2018), pasivna udruga čiji se broj članova iz godine u godinu smanjuje¹⁰ i koja bi se trebala jače angažirati u rješavanju problema snižavanja profesionalnih standarda novinarstva. Istraživanje koje je provela Popović pokazalo je da su članovi HND-a kritički raspoloženi prema matičnoj organizaciji kojoj zamjeraju “inertnost, igranje po pravilima moćnika, vječno traženje kompromisa između različitih političkih i ekonomskih interesnih grupa te nedovoljno reagiranje na kršenja etičkih standarda” (2014, str. 98). U Izvještaju o radu Novinarskog vijeća časti za 2020. članovi su izrazili stajalište da je Kodeks časti zastario¹¹ te su se založili za njegovu doradu ili izradu novoga te osuvremenjivanje cijelog procesa rada Vijeća u skladu s dobrim praksama iz drugih zemalja EU-a (Novinarsko vijeće časti, 2020).

Etika u obrazovanju novinara u Hrvatskoj

Do ranih 1950-ih u Hrvatskoj nema novinarskih škola. U knjizi Josipa Horvata, jedinoj cjelovitoj monografiji koja se bavi poviješću novinstva u Hrvatskoj od pojave prvih novina 1771. (do 1939.), spominje se važnost lista *Obzor* i urednika Milivoja Dežmana te urednika *Novog lista* Frana Supila u razvoju novinarstva, jer su svoje listove pretvorili u prve informativne novine (Horvat, 2003, str. 298-299). Horvat se referirao i na ulogu Vladimira Lunačeka u *Obzoru*, listu koji je 1918. zbog štednje ostao bez “starijih profesionalnih novinara”, pa je Lunaček bio prisiljen pretvoriti

¹⁰ Primjerice, 2009. HND je imao 3185 članova (Popović, 2014, str. 98), a u 2021. ima ih 1750 (podaci dobiveni od Glavnog tajništva HND-a).

¹¹ U analizi 99 kodeksa u svijetu, a među njima i Kodeksa časti hrvatskih novinara, Díaz-Campo i Segado-Boj (2015) ustanovili su da svega devet kodeksa sadržava odredbe koje se tiču interneta i primjene informacijsko-komunikacijske tehnologije.

redakciju u novinarski seminar na kojem je novu generaciju novinara podučavao počelima novinarskog rada (*ibid.*, str. 343).

Prije osnivanja prve jednogodišnje zagrebačke novinarske škole, koja je otvorena potkraj 1949., postojala je “institucija za obrazovanje novinara na saveznoj razini u Beogradu”, otvorena godinu ranije (Najbar-Agičić, 2015, str. 280), a oko 15% polaznika škole bilo je iz Hrvatske (Bondžić, 2013, cit. prema Najbar-Agičić, 2015). Kako ističe Najbar-Agičić, program zagrebačke škole obuhvaćao je devet obaveznih predmeta te novinarsku praksu, a jedan od najvećih problema bio je nedostatak udžbenika (2015, str. 218, 282). Budući da su iskustva sa školom, prije svega zbog nejednakih kvalifikacija polaznika, bila uglavnom negativna, već je sljedeće akademske godine pokrenuta dvogodišnja Viša novinarska škola s programom koji je uključivao predmet novinarstvo i novinarska praksa, a katedru žurnalistike vodio je Ive Mihovilović (*ibid.*, str. 283, 284). Službena odluka o gašenju škole donesena je u lipnju 1952., a Najbar-Agičić navodi kako razlozi za njezino gašenje nisu posve jasni, jer je kod studenata ono izazvalo razočaranje. Nakon ukidanja škole postojali su samo kratki novinarski tečajevi koji su se krajem 1950-ih održavali u sklopu Društva novinara (*ibid.*, str. 287-289). Godine 1962. u Beogradu je osnovan Institut za novinarstvo sa zadatkom da organizira tromjesečnu edukaciju novinara, jednogodišnje dopisne tečajeve za novinare iz ostatka zemlje te simpozije, okrugle stolove i druge slične aktivnosti (Malović, 2002, str. 56).

Vjesnikova novinarska škola

Nakon jednogodišnje i dvogodišnje novinarske škole u Zagrebu 1950-ih, iznimno važnu ulogu u počecima obrazovanja novinara u Hrvatskoj odigrala je Vjesnikova kuća čije je najuspješnije razdoblje bilo kada je na čelu poduzeća bio Božidar Novak (1963. – 1971.) (Novak, 2005). Vjesnik je osnovao novinarsku školu 1964. u trajanju od jedne godine školovanja i prakse u redakcijama, a u natječaju za polaznike bili su definirani sljedeći uvjeti: želja da se posvete novinarskom zvanju te da rade u nekom od izdanja Vjesnika, da su studenti završne godine studija ili apsolvanti te da nisu stariji od 25 godina (Munko, 1990, str. 197). Škola je postojala do 1970., vodio ju je Zlatko Munko, cijenjeni novinar, a kasnije je postala Centar za izobrazbu novinarskih kadrova (CINK) (Malović, 2002, str. 57).

Intervjui s polaznicima Vjesnikove novinarske škole

U okviru rada provedeni su intervjui s nekoliko polaznika Vjesnikove novinarske škole. Naglasak je stavljen upravo na tu školu jer je riječ o prvom sustavnom obrazovanju novinara u Hrvatskoj (prije uvođenja studija novinarstva). Cilj je bio dobiti informacije o djelovanju škole, odnosno prisutnosti tema iz područja novinarske etike u programu škole, te o načinima na koje su polaznici razumijevali etiku novi-

narstva u svom radu. Svi su sugovornici bili polaznici Vjesnikove novinarske škole 1968./1969.:¹² Stjepan Malović (umirovljeni sveučilišni profesor), Damir Mikuličić (danas nakladnik, ranije znanstveni novinar), Strahimir Primorac (danas književni kritičar, nekad redaktor/lektor) i Marika Toth Ničota (danas umirovljenica, nekad novinarka i urednica).¹³ U vrijeme kada su sugovornici bili polaznici škole, voditelj je bio Zlatko Munko.

Sa sugovornicima su provedeni polustrukturirani intervjui jer – osim što su najčešće korištena tehnika intervjua u kvalitativnim istraživanjima (DiCicco-Bloom i Crabtree, 2006, cit. prema Kallio *et al.*, 2016, str. 2955) – anketaru omogućuju da se u većoj mjeri razgovor usredotoči na pitanja koja se smatraju važnima u odnosu na istraživački projekt (Brinkmann, 2014, str. 286), a ispitaniku – uz postavljena pitanja o njegovu susretu s elementima profesionalnih standarda izvještavanja i etikom u okviru obrazovanja u Novinarskoj školi – pružaju prostor da slobodnije izrazi svoje razumijevanje etike. Intervjui su vođeni od 11. listopada do 12. studenoga 2021. Iz odgovora sugovornika jasno proizlazi da se etika novinarstva nije predavala kao dio programa, već je škola prvenstveno bila usmjerena na praktični rad:

Novinarska škola NIŠPRO Vjesnik bila je namijenjena praktičnom osposobljavanju mladih ljudi. (...) Teorije praktično nije bilo, nego su najistaknutiji novinari jednom tjedno razgovarali s polaznicima. Oni su iznosili svoja iskustva, znanja i savjete budućim kolegama. Polaznici su bili na praksi u dva dnevna lista, *Vjesniku* i *Večernjem listu*, gdje su išli na novinarske zadatke prema odluci urednika gradske rubrike... (Stjepan Malović)

Ne sjećam se da se za vrijeme pohađanja Vjesnikove novinarske škole (...) uopće i spominjala sintagma “etika novinarstva”. Mi smo u toj školi slušali kako se piše vijest (pravilo 5W), kako se izvještava sa sastanaka, kako se strukturiraju kraći i duži članci, kako se vode intervjui, pišu reportaže, slušali smo iskustva i savjete “starih” novinarskih veličina... I bili odmah od samog početka bačeni u vatreno krštenje, u praksu, u gradske rubrike *Vjesnika*, *Večernjeg lista* i *Sportskih novosti*. (Damir Mikuličić)

Škola je bila pragmatične naravi – učili smo osnove novinarstva, ali smo u isto vrijeme, raspoređeni u tri tadašnja dnevna lista, bili odmah bačeni “u vatru” i obavljali i praktične zadatke. (Strahimir Primorac)

¹² Kako bi se lakše došlo do sugovornika, intervjuirali su se polaznici iste generacije.

¹³ Između završenih 30 polaznika škole za polustrukturirani intervju odabrani su oni koji su cijeli svoj radni vijek proveli u novinarstvu, a kasnije su, većinom, i sami sudjelovali u procesu obrazovanja mladih novinara kroz različite radionice te na veleučilištima i sveučilištima. Pozivu na intervju nije se odazvalo pet ispitanika zbog zdravstvenih razloga, a dvoje iz drugih osobnih razloga.

Ipak, naglasak je bio na standardima profesionalnog novinarstva, koje većina sugovornika povezuje s etikom novinarstva:

... Vijesti su se pisale u kopiji, koja je proslijeđena voditelju škole, Zlatku Munku, koji ih je čitao i redigirao te ukazivao polaznicima što je bilo dobro, a što loše u njihovim uradcima. Dakle, mi smo radili odmah u standardima profesionalnog novinarstva i učili smo ga kroz praksu. (...) Munko ne bi propustio ni jedan naš neprofesionalni potez, uključujući etiku. A većina istaknutih novinara koji su nam govorili svoja iskustva, spominjali su i koliko je važno biti etičan i moralan, istinit i točan. (Stjepan Malović)

... Ono što se u školi naglašavalo bila su načela istinitosti, točnosti i odgovornosti za napisanu riječ. (Damir Mikuličić)

... Zlatko Munko (bi) naše tekstove pregledao i analizirajući ih govorio o njihovim dobrim stranama, a osobito o pogreškama koje smo napravili. Kada danas o tome razmišljam, čini mi se da je upravo u tim svojim britkim, bespoštednim analizama gradio našu svijest i o pojedinim elementima novinarske etike: o odnosu prema činjenicama, prema izvorima informacija, prema čitateljima, prema kolegama i redakciji... Munko je uvijek isticao profesionalizam – istinitost, točnost, poštenje, uravnoteženost i nepristranost u izvještavanju – i ne bi bilo krivo kazati da ta riječ simbolički reprezentira i njegov stav o etici u novinarstvu prema kojoj je nastojao usmjeriti nas početnike. (Strahimir Primorac)

U Novinarskoj školi jedini je naglasak bio na standardu izvještavanja odnosno nekim osnovama novinarske profesije. Drugim riječima, samo se to spominjalo, dok se o etici uopće nije govorilo, koliko se ja sjećam. Kad danas gledam na to, etika se podrazumijevala kao prirodna posljedica profesionalnog izvještavanja. Naglasak se stavlja na onih pet W, na to da tekst mora početi s onim najnovijim i najvažnijim, da mora biti od javnoga interesa, da se mora neiskrivljeno prenijeti bit onoga što je izjavio sugovornik odnosno izvor informiranja, da treba poštovati dogovor o autorizaciji. (...) Učilo nas se, međutim, da se treba odnositi s poštovanjem i uvažavanjem i prema izvoru informiranja i prema čitateljima... (Marika Toth Ničota)

Prema Munku, ukupno je 100 polaznika prošlo kroz Vjesnikovu školu u periodu od 1964. do 1970., a više od 60 ih se zaposlilo u *Vjesniku*, *Večernjem listu* i *Sportskim novostima* te ostalim izdanjima Vjesnikove kuće (1990, cit. prema Malović, 2002, str. 57).

Vjesnik je potpomogao profesionalizaciju novinarstva otvorivši vlastitu novinarsku školu, a tadašnji je direktor kuće Novak to definirao kao razvoj novog koncepta novinarstva koje je trebalo naslutiti, uočiti i odraziti rađanje novih ideja u društvu, dok se za novinare očekivalo da budu stručnjaci na svom području (Novak, 1990, str. 205). Ipak, prava je profesionalizacija uslijedila nakon pokretanja sveučilišnog studija novinarstva.

Fakultetsko obrazovanje novinara

Prvi studij novinarstva otvoren je u prosincu 1970. na Fakultetu političkih znanosti (tada Fakultet političkih nauka) Sveučilišta u Zagrebu, a u realizaciji su sudjelovali Vjesnik te Radio-televizija Zagreb. Bilo je zamišljeno da studij traje dva semestra, a mogli su ga upisati svi apsolventi ili studenti zadnje godine studija te diplomirani stručnjaci različitih struka (Otvaranje studija..., 1971, str. 146). Kako je prigodom otvaranja studija naglasio dekan FPN-a Davor Rodin, ti su “široko koncipirani uvjeti diktirani (...) realnim potrebama suvremenog novinarstva koje traži visokokvalificirane stručnjake iz različitih područja znanja”, a studij je zbog toga imao “izričito sveučilišni karakter” (Rodin, 1971). Od 1975. studij je pretvoren u dvogodišnji program (Popović, 2018, str. 31), a prvi četverogodišnji studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti započeo je 1985. (Peruško i Vozab, 2014, str. 134). Ipak, novinarska etika nije bila dio tadašnjeg kurikulumu. Prije pojave specijaliziranih kolegija etike na sveučilišnoj razini etika se kao dio programa slušala od 1998. u okviru radionica koje je organizirao ICEJ (The International Centre for Education of Journalists),¹⁴ a koje su držali priznati domaći i strani novinari, profesori novinarstva i medijski stručnjaci (Malović, 2002, str. 64). Također su održavani okrugli stolovi i paneli na kojima je bilo riječi i o medijskoj etici, medijskim slobodama te odnosu medija i države (*ibid.*, str. 65).

Prvi sveučilišni kolegij iz etike novinarstva pokrenut je na studiju novinarstva Fakulteta političkih znanosti 2000. godine, kada je uveden novi kurikulum, a u kontinuitetu se izvodi do danas (kao kolegij na preddiplomskom studiju Novinarstva). Novi kurikulum, uspostavljen u akademskoj godini 2000./2001., u odnosu na prethodni uveo je znatno više praktičnih, novinarskih predmeta (*ibid.*, str. 61). Danas se kolegiji novinarske etike i etike medija izvode na nizu visokoškolskih ustanova u Hrvatskoj: kolegij Novinarska etika na preddiplomskom sveučilišnom studiju Komunikologije na Fakultetu hrvatskih studija, kolegij Poslovna i medijska etika na preddiplomskom sveučilišnom studiju Komunikologija, mediji i novinarstvo na Sveučilištu Sjever, kolegij Etika u medijima na preddiplomskom sveučilišnom studiju Komunikologija Hrvatskog katoličkog sveučilišta (Odjel za komunikologiju), kolegij Etika i medijska kultura na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku (Odjel za kulturu, medije i menadžment) na preddiplomskom sveučilišnom studiju Kultura, mediji i menadžment, kolegij Etika javnog komuniciranja na Odjelu za komunikologiju Sveučilišta u Dubrovniku na preddiplomskom sveučilišnom studiju Mediji i kultura društva te kolegij Etika novih medija na diplomskom sveučilišnom

¹⁴ Međunarodni centar za obrazovanje novinara osnovan je 1998. kao zajednički projekt Gradskog vijeća Opatije, Instituta za otvoreno društvo u Hrvatskoj i Hrvatskog novinarskog društva.

studiju Mediji i kolegij Etika i deontologija novinarstva na preddiplomskom stručnom studiju Novinarstvo Sveučilišta VERN.¹⁵

Znanstveno-istraživački interes za etiku novinarstva u Hrvatskoj

Pretraživanje znanstvenih izvora (baza i kataloga) provedeno je s ciljem da se ustanovi interes istraživača u Hrvatskoj za etiku novinarstva u znanstvenim radovima (člancima u znanstvenim časopisima,¹⁶ zbornicima sa skupova, poglavljima u knjigama, knjigama i doktorskim disertacijama koje se bave temama povezanim s etikom novinarstva) te propitaju osnovne karakteristike (kvantitativni pokazatelji) tih radova.

Pretraga je izvršena 20. listopada 2021. prema ključnim riječima (etika novinarstva, novinarska etika, etika medija, medijska etika te kombinacijom riječi etički i mediji/novinarstvo) u: znanstvenoj bibliografiji (CROSBİ),¹⁷ na portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa (Hrčak),¹⁸ u katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK)¹⁹ te citatnim bazama Scopus i Web of Science (WoS),²⁰ u slučajevima da su autori imali afilijaciju u Hrvatskoj. Eliminirani su dupli radovi (isti radovi u više izvora), zatim radovi hrvatskih autora koji (u trenutku nastanka rada) nisu imali afilijaciju u Hrvatskoj,²¹ radovi stranih autora objavljeni u Hrvatskoj, radovi koji nisu tematski vezani za etiku novinarstva (npr. etika u marketingu, etika u odnosima s javnostima) ili oni u kojima se etika novinarstva spominje tek

¹⁵ Podaci o kolegijima su sa službenih stranica visokoškolskih ustanova za ak. god. 2021./2022.

¹⁶ Uključujući i stručne članke ako su objavljeni u znanstvenim časopisima.

¹⁷ CROSBİ je najveća baza znanstvenih radova hrvatskih znanstvenika koja sadrži podatke za više od 520 tisuća radova. Dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/o-projektu> (22. 10. 2021.).

¹⁸ Budući da je unošenje radova u CROSBİ dobrovoljno, pretraga je obuhvatila i Hrčak na kojem se nalazi 508 časopisa te preko 240 tisuća radova s cjelovitim tekstom (podaci za listopad 2021.). U kategoriji informacijske i komunikacijske znanosti nalaze se 52 časopisa (46 aktivnih). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr> (22. 10. 2021.). Ukupno je pet časopisa specijaliziranih za medije: *Medijska istraživanja* (od 1995.), *Media, culture and public relations* (od 2002.), *Medianali* (od 2007. do 2018.), *Medijske studije* (od 2009. godine) i *In medias res: časopis filozofije medija* (od 2012.).

¹⁹ Katalog NSK najvažniji je katalog za pretraživanje znanstvene produkcije jer je riječ o nacionalnoj i središnjoj knjižnici Sveučilišta u Zagrebu te najvećoj knjižnici u Hrvatskoj, koja je ujedno i depozitna knjižnica za sve publikacije objavljene u Hrvatskoj.

²⁰ Citatne baze Scopus i WoS pretražene su jer se po Pravilniku o uvjetima za izbor u znanstvena zvanja članci objavljeni u tim bazama računaju kao *al* radovi za napredovanja, pa je očekivati da će članovi znanstvene zajednice u Hrvatskoj najviše publicirati baš u časopisima koji su indeksirani u navedenim bazama.

²¹ Ako je rad više autora različitih afilijacija potpisao i autor s afilijacijom u Hrvatskoj, rad je uključen u analizu.

marginalno. Pretraga nije bila ograničena na određeno razdoblje u kojem su radovi publicirani. Najstariji pronađeni rad koji je udovoljavao zadanim kriterijima objavljen je 1997., a analiza je obuhvatila i radove koji su publicirani 2021.

Prema navedenim kriterijima, za analizu je bio raspoloživ 91 rad (N = 91),²² a kao metoda je korištena analiza sadržaja. Kako ističe Krippendorff (2018, str. 24), riječ je o istraživačkoj metodi koja omogućuje dobivanje ponovljivih i valjanih zaključaka iz analiziranog teksta (ili drugog materijala). U radu je provedena analiza sadržaja sažetaka radova u zbornicima, poglavlja u knjigama, knjiga i doktorskih disertacija s ciljem dobivanja osnovnih kvantitativnih pokazatelja (vrsta rada, jezik kojim je napisan te godina kada je objavljen) te za utvrđivanje tema unutar etike novinarstva kojima se radovi bave. Dodatno je za članke u časopisima utvrđen naziv časopisa u kojem je objavljen i kategorizacija članka, provedena je analiza sadržaja cjelovitih tekstova kako bi se, uz teme, utvrdila i metoda istraživanja te analizirani medij (ako ih ima). Identificirane teme naknadno su klasificirane u kategorije.

Analizom sadržaja željelo se odgovoriti na sljedeća pitanja:

IP1: Postoji li u znanstvenoj zajednici u Hrvatskoj rast interesa za etiku novinarstva kroz godine?

IP2: Kakve vrste radova prevladavaju?

IP3: U kojim se znanstvenim časopisima objavljuje najviše članaka tematski vezanih za etiku novinarstva?

IP4: Koliki je udio članaka s provedenim istraživanjem?

IP5: Koje teme unutar etike novinarstva najviše zanimaju istraživače u Hrvatskoj?

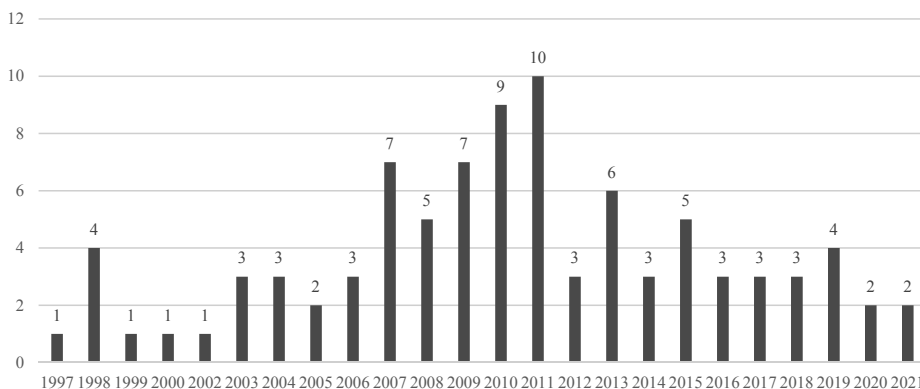
Rezultati istraživanja o znanstvenom interesu za etiku novinarstva u Hrvatskoj

Rezultati provedenog istraživanja pokazali su kako je najveći broj radova objavljen 2011. (10) te 2010. (9). Znanstveno-istraživačkog interesa za etiku novinarstva do sredine 1990-ih nema. Iako se uočava nešto veći broj radova nakon ranih 2000-tih, ne može se govoriti o trendu povećanja jer je najveći broj radova objavljen između 2007. i 2011. (ukupno 38 ili 42% svih radova) (Grafikon 1).

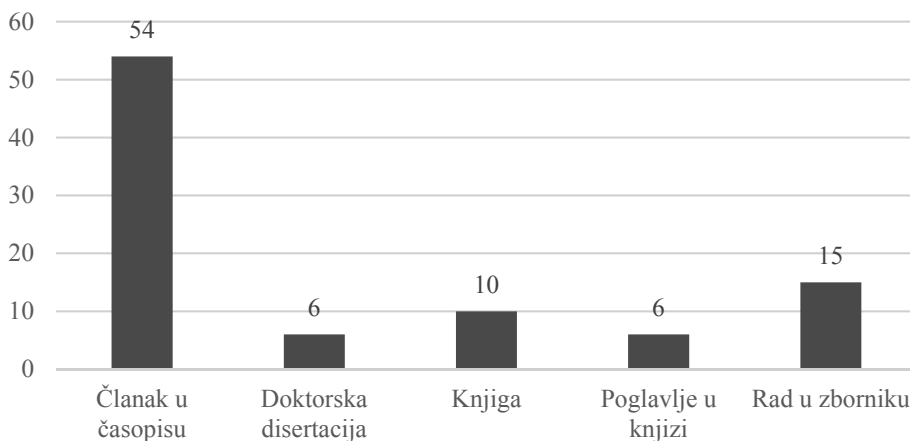
Očekivano, najveći broj radova činili su članci u znanstvenim časopisima (59% svih radova), a zatim radovi u zbornicima (17%) (Grafikon 2). Znanstveno-istraživački interes u obliku znanstvenih knjiga isključivo o etici novinarstva u Hrvatskoj

²² U uzorak su uključeni i radovi autorica članka.

Grafikon 1. Frekvencije objavljenih radova znanstvenika u Hrvatskoj koji se bave etikom novinarstva po godinama (N = 91)

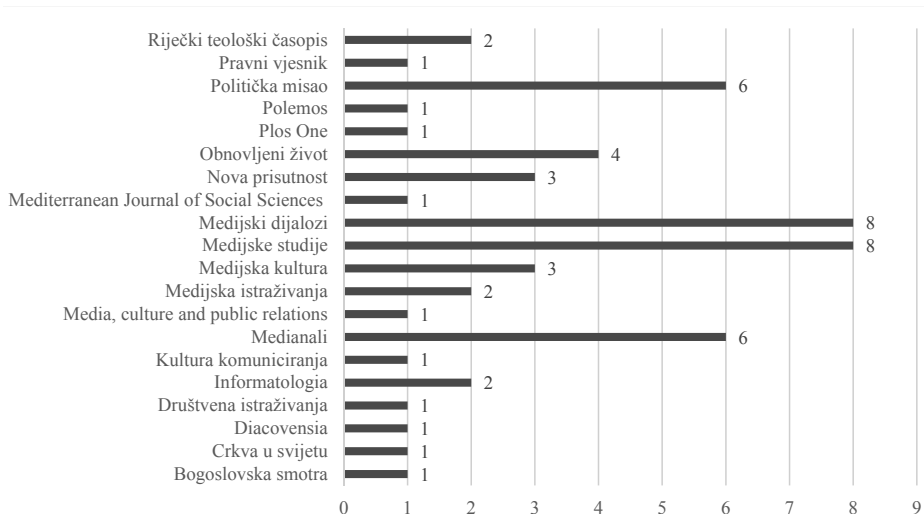
Grafikon 2. Frekvencije radova koji se bave etikom novinarstva prema vrsti rada (N = 91)

nije vidljiv do 1998., kada je objavljena knjiga *Etika novinarstva* S. Malovića, S. Ricchiardi i G. Vilović, koja je doživjela i drugo, prerađeno izdanje 2007. U međuvremenu je objavljeno još osam knjiga. Ukupno je objavljeno šest doktorskih disertacija koje se bave temama iz etike novinarstva, prva 2000., zadnja 2019.

Većina radova (86 ili 95%) objavljena je na hrvatskome, bilo je ukupno četiri rada na engleskome te jedan rad na talijanskom jeziku.

Grafikon 3. Frekvencije članaka koji se bave etikom novinarstva prema časopisima u kojima se nalaze (N = 54)

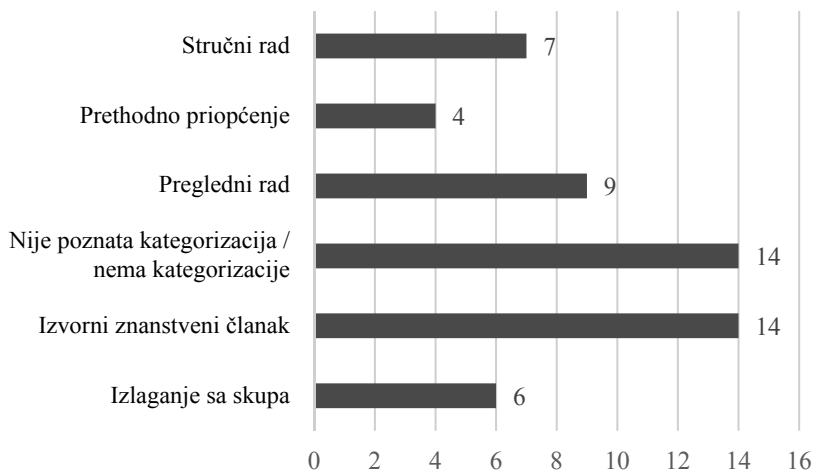
Hrvatski su znanstvenici o temama vezanima za novinarsku etiku publicirali u ukupno 20 časopisa, najviše u časopisima *Medijske studije* i *Medijski dijalozi*²³ (8 članaka), a zatim u časopisima *Medianali*²⁴ i *Politička misao*²⁵ (6 članaka) (Grafikon 3). U citatnoj bazi WoS ukupno je 12 članaka autora s afilijacijom u Hrvatskoj koji se bave etikom novinarstva, dok su u citatnoj bazi Scopus 2 članka. Samo 2 članka u navedenim citatnim bazama nalaze se u časopisima koji se ne izdaju u Hrvatskoj (*Plos One* i *Mediterranean Journal of Social Sciences*).

Uz časopise u kojima su radovi publicirani analizirana je i kategorizacija članaka. Jednak broj objavljenih članaka (14 ili 26%) kategoriziran je kao izvorni znanstveni članak i nije imao kategorizaciju (kategorizacija nije poznata), a slijede pregledni radovi (17%), dok je najmanje prethodnih priopćenja (7%). Ostale kategorizacije članaka vidljive su u Grafikonu 4.

²³ Časopis *Medijski dijalozi* izlazi od 2008. godine, a izdavač je Istraživački medijski centar – Podgorica.

²⁴ Časopis *Medianali* izlazio je od 2007. do 2018. godine, a izdavač je bilo Sveučilište u Dubrovniku.

²⁵ Izdavač časopisa *Medijske studije* kao i *Političke misli* je Fakultet političkih znanosti u Zagrebu, a oba su, među ostalim, indeksirana u bazama Scopus i WoS.

Grafikon 4. Kategorizacija radova objavljenih u znanstvenim časopisima (N = 54)

Uvidom u cjelovite tekstove članaka u časopisima željelo se ustanoviti broj onih koji se temelje na istraživanju te najčešća korištena metoda istraživanja i proučavani medij (ako ga ima). Peruško i Vozab (2014, str. 146) ustanovile su kako najveći dio analiziranih radova (članci koji se bave temama iz područja komunikacije i medija u razdoblju 1969.-2011.) “nema ni teorijski ni empirijski karakter” (gotovo 60%), a empirijskih radova bilo je 26%.

Članci koji se bave etikom obuhvaćeni ovim istraživanjem pokazuju sličnu distribuciju – 34 ili 63% članaka nije se baziralo na istraživanju, dok je najčešće korištena metoda bila analiza sadržaja (u 16 članaka). Tom metodom najčešće istraživani medij bile su novine (11 članaka), a od ostalih metoda još su se koristile: anketa (2 članka), intervju (1 članak) i studija slučaja (1 članak).

Zadnja promatrana kategorija bile su teme unutar etike novinarstva klasificirane²⁶ u ukupno osam kategorija. Popis tema i njihov obuhvat nalazi se u Tablici 1.

²⁶ Koristeći nešto drugačiju klasifikaciju za analizu produkcije članaka u časopisu *Journal of Mass Media Ethics* u razdoblju 1990.-1999., Starck (2001, str. 138) je ustanovio da se većina bavila etikom općenito (40% članaka), te u sklopu nje pitanjima koja su se kretala od privatnosti do slobode govora, a 24% članaka bavilo se “profesionalnim pitanjima” (poput prevare ili korištenja anonimnih izvora) te građanskim novinarstvom; kodeksima se bavilo 11% članaka, a utjecajem tehnologije 8%.

Tablica 1. Klasifikacija tema unutar etike novinarstva kojima se radovi bave te obuhvat unutar pojedinih tema (N = 91)

Tema	Obuhvat	Frekvencija radova
Društvena odgovornost i vjerodostojnost novinara	<ul style="list-style-type: none"> • pitanje društvene odgovornosti novinara/medija • vjerodostojnost i kriza novinarske profesije 	5
Profesionalni standardi izvještavanja	<ul style="list-style-type: none"> • pitanje nepristranosti i istinitosti • koncept poštenog izvještavanja 	9
Etika novinarstva općenito	<ul style="list-style-type: none"> • definiranje pojma • izvori/ishodišta etike i povijesni razvoj • etička načela / etičko ponašanje • sloboda govora • pravo na privatnost, zaštita časti i ugleda 	16
Neetične pojave u novinarstvu i medijima	<ul style="list-style-type: none"> • plagiranje • lažne vijesti • prikriveno oglašavanje • govor mržnje • utjecaj politike i tržišta na medije 	11
Etički prijevori u izvještavanju (i fotografiji)	<ul style="list-style-type: none"> • etički prijevori u izvještavanju općenito • etički prijevori u izvještavanju o djeci • etički prijevori u crnoj kronici / kriznim situacijama • etički prijevori u ratnom izvještavanju 	25
Samoregulacija medija i kodeksi	<ul style="list-style-type: none"> • mehanizmi samoregulacije • stavovi o samoregulaciji • etički kodeksi 	12
Medijska pismenost i odgovornost publike	<ul style="list-style-type: none"> • medijska pismenost i utjecaj medija na djecu • pitanje odgovornosti publike za sadržaj 	8
Ostalo	<ul style="list-style-type: none"> • etika i istraživačko novinarstvo • crkva, etika i mediji 	5

Najveći broj svih analiziranih radova bavio se etičkim prijevorima u izvještavanju (ukupno 25 ili 27%), najviše prijevorima općenito, no neki su se bavili određenim tipom izvještavanja – ratnim izvještavanjem (5), izvještavanjem o djeci (4) te kriznim situacijama i tekstovima koji su tradicionalno obuhvaćeni crnom kronikom (5). Etikom novinarstva općenito (definiranje pojma, izvori/ishodišta, povijest razvoja, etička načela, prava) bavilo se 17% radova, samoregulacijom novinarske profesije i kodeksima 13% radova, a neetičnim pojavama u novinarstvu i medijima (i utjecajem tržišta) 12% radova.

Rasprava i zaključak

Analizom razvoja Hrvatskog novinarskog društva te kodeksa i obrazovanja novinara, s naglaskom na implementaciji novinarske etike i znanstveno-istraživačkog interesa za etiku novinarstva, identificirana su četiri ključna razdoblja razvoja etike novinarstva u Hrvatskoj.

Prvo razdoblje su 1910-e kada se javljaju prvi informativni listovi te se osniva HND kao prvo profesionalno udruženje novinara u Hrvatskoj. Upravo se u okviru Društva bilježe prve rasprave o ulozi novinara i profesionalnom ponašanju, čemu je pridonijelo i osnivanje Suda časti u okviru HND-a. Iako su neke odluke Suda časti tijekom godina bile politički motivirane, zabilježena su i ozbiljna kršenja profesionalnih načela koja su sankcionirana i prije postojanja formalnog kodeksa udruženja novinara.

Drugo razdoblje vezuje se za 1960-e i 1970-e kada se bilježe promjene u novinarstvu i medijskoj politici uvjetovane društveno-političkim promjenama u tadašnjoj Jugoslaviji. Povoljnije političke prilike utjecale su na novinarstvo, posebno u Vjesniku, najvećoj novinskoj kući u zemlji koja u tom razdoblju bilježi svoje najuspješnije doba, a upravo je Vjesnik pomogao u daljnjoj profesionalizaciji novinarstva pokrenuvši 1964. novinarsku školu. U Vjesnikovoj novinarskoj školi etika nije bila dio službenog programa, prije svega zato što je naglasak bio na praktičnom radu. Ipak, velika se važnost pridavala profesionalnim standardima izvještavanja poput istinitosti, točnosti i poštenja koje su polaznici usvajali u školi.

Godine 1965. na Kongresu Saveza novinara Jugoslavije usvojen je i prvi Novinarski kodeks koji je imao jasno definirane odredbe o istinitom informiranju, poštivanju ljudskih prava i sloboda, ali na novinare se ipak referiralo kao na “društveno-političke radnike”, a tako je bilo i u naknadnim kodeksima (1982.), sve do kodeksa iz 1988.

Pokretanje prvog sveučilišnog studija novinarstva početkom 1970-ih na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu označilo je daljnju profesionalizaciju novinarstva te početak akademskog interesa za medije.

Treće razdoblje je druga polovina 1990-ih, kada se detektirao početak znanstvenog interesa za etiku novinarstva kao izravna posljedica specifičnih okolnosti unutar medijskog tržišta – privatizacije medija te pojave prvih tabloida i izvještavanja koje je, posebno u slučajevima ekskluzivnih otkrića, zanemarivalo pravila etičkog kodeksa (HND je usvojio novi Kodeks 1993.). Od 1998. u okviru tada osnovanog Međunarodnog centra za obrazovanje novinara (ICEJ) održavale su se radionice te okrugli stolovi i paneli, a novinarska etika bila je dio programa. Iste je godine objavljena i prva znanstvena knjiga o etici novinarstva. Godine 2000. pokrenut je i prvi kolegij posvećen etici novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u okviru šire reforme studija prema većem broju novinarskih i praktičnih kolegija.

Četvrto razdoblje počinje sredinom 2000-tih, kada se javlja pojačani interes za etiku novinarstva u okviru znanstvene zajednice u Hrvatskoj. Analiza znanstvene produkcije u Hrvatskoj na temu etike novinarstva pokazala je da je u razdoblju 2007.-2011. objavljen najveći broj radova (članaka u časopisima i zbornicima, knjiga, poglavlja u knjigama i doktorskih disertacija) na temu etike novinarstva. Radovi su također klasificirani prema temama kojima se bave u sklopu etike novinarstva. Uz radove koji se bave etikom novinarstva općenito te one koji su kategorizirani pod ostalo, identificirano je šest specifičnih istraživačkih područja interesa u okviru etike novinarstva: etički prijepori u izvještavanju, samoregulacija medija i kodeksi, pitanja profesionalnih standarda izvještavanja, neetične pojave u novinarstvu, medijska pismenost i odgovornost publike te društvena odgovornost i vjerodostojnost novinara. Očekivano, najveći broj radova činili su članci u časopisima, a istraživači s afilijacijom u Hrvatskoj članke na temu etike novinarstva uglavnom su objavljivali u domaćim časopisima (75%) i na hrvatskom jeziku (95%). Svega 37% članaka uključivalo je istraživanje, a najčešće se kao metoda koristila analiza sadržaja. Kao zaključak provedene analize radova na temu etike novinarstva, prostor za unapređenje vidi se u većem broju istraživačkih radova te u publiciranju na engleskom jeziku i u časopisima indeksiranim u internacionalnim bazama kako bi prepoznatljivost hrvatskih znanstvenika bila veća.

Iako su pitanja etike novinarstva u Hrvatskoj formalizirana u obliku kodeksa tek 1960-ih, kada je i formalizirano obrazovanje za novinare, bitno je napomenuti kako je Novinarsko društvo od svojih početaka pridavalo posebnu pozornost profesionalnom ponašanju svojih članova pa, shodno tome, interes za etiku unutar novinarske profesije ima kontinuitet od 1910-ih, a od sredine 1990-ih kontinuitet se uočava i u znanstvenom interesu za etiku novinarstva.

Unatoč tome što relativno malen broj obavljenih radova na temu etike novinarstva u Hrvatskoj ne dopušta iscrpna zaključivanja o trendovima kretanja, u posljednjih se desetak godina ipak može uočiti postupan pad interesa za etiku. S druge strane, izazovi s kojima se novinarstvo susreće u tom vremenu, koje obilježava tranzicija (odmak) od tradicionalnih medija, upućuju na jaz koji nastaje između istraživačkog interesa – koji se kod analiziranja medija uglavnom fokusirao na novine – i realnosti u kojoj se smanjuje interes za novine te se uočavaju sve veći pomaci prema digitalnim izvorima vijesti.²⁷

Iako pokriva važne odredbe o zaštiti ljudskih prava te dostojanstva, ugleda i časti kao i odredbe o zaštiti ugleda profesije u najpotpunijem obliku dosad, Kodeks časti posljednji put je promijenjen 2009. pa stoga ne adresira nove izazove digital-

²⁷ U analizi kretanja digitalnih publika vijesti u Hrvatskoj u razdoblju 2017.-2021. autorica Peruško i Vozab (2021, str. 3) ističe se kako istraživanja pokazuju trendove pomaka prema digitalnim izvorima vijesti te pad odabira tiskovina kao izvora vijesti.

nog doba. Stoga valja uputiti poziv u smjeru osuvremenjivanja etike novinarstva u okviru profesionalnog djelovanja (kodeksa) te znanstvenog bavljenja temom (interesa znanstvene zajednice u obliku knjiga i znanstvenih članaka) kako bi novinari, ali i medijski stručnjaci mogli naći brži i adekvatniji odgovor na etičke prijevare i pitanja.

LITERATURA

- Banning, S. A. (1999) "The Professionalization of Journalism", *Journalism History*, 24 (4), str. 157-163.
- Barrera, C. i Harnischmacher, M. (2019) "The Development of Journalism Education in Europe" u Arnold, K., Preston, P., i Kinnebrock, S. (ur.) *The Handbook of European Communication History*. Hoboken: Wiley-Blackwell, str. 367-384.
- Brinkmann, S. (2014) "Unstructured and Semi-Structured Interviewing" u Leavy, P. (ur.) *The Oxford Handbook of Qualitative Research*. Oxford: Oxford University Press, str. 277-299.
- Christians, C. G. (1995) "Review essay: Current trends in media ethics", *European Journal of communication*, 10 (4), str. 545-558.
- Cooper, T. W. (1988) "Ethics, journalism and television: Bibliographic constellations, black holes", *Journalism Quarterly*, 65 (2), str. 450-455.
- Diaz-Campo, J. i Segado-Boj, F. (2015) "Journalism ethics in a digital environment: How journalistic codes of ethics have been adapted to the Internet and ICTs in countries around the world", *Telematics and Informatics*, 32 (4), str. 735-744.
- Ferré, J. P. (2020) "A Short History of Media Ethics in the United States" u Wilkins, L. i Christians, C. G. (ur.) *The Routledge Handbook of Mass Media Ethics (2nd edition)*. New York: Routledge, str. 16-29.
- Gavranović, A. (2010). "HND u samostalnoj Hrvatskoj" u Bošnjak, M. (ur.) *HND – PRVO STOLJEĆE – Hrvatsko novinarsko društvo 1910.-2010*. Zagreb: PressData Medijska agencija Hrvatskog novinarskog društva, str. 243-283.
- Grlović, M. (1877) "Hrv. Žurnalističko društvo", *Hrvatski Svjetozor*, 11. studeni, str. 156. Dostupno na: <http://kgzdzd.arhivpro.hr/?kdoc=11017773> (pristupljeno: 14. 9. 2021.).
- Hedl, D. (2010) "Stoljeće bitke za Kodeks" u Bošnjak, M. (ur.) *HND – PRVO STOLJEĆE – Hrvatsko novinarsko društvo 1910.-2010*. Zagreb: Press Data, str. 343-345.
- Horvat, J. (2003) *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Ivanuš, Ž. (2018) *Mehanizmi medijske samoregulacije u Republici Hrvatskoj* (doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

- Josephi, B. (2019) "Journalism education" u Wahl-Jorgensen, K. i Hanitzsch, T. (ur.) *The Handbook of Journalism Studies*. New York: Routledge, str. 55-69.
- Kallio, H., Pietilä, A. M., Johnson, M. i Kangasniemi, M. (2016) "Systematic methodological review: developing a framework for a qualitative semi-structured interview guide", *Journal of Advanced Nursing*, 72 (12), str. 2954-2965.
- Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva. (1993) u Malović, S., Ricchiardi, S. i Vilović, G. (1998) *Etika novinarstva*. Zagreb: Izvori, str. 169-171.
- Kodeks časti hrvatskih novinara. (2006) u Malović, S., Ricchiardi, S. i Vilović, G. (2007) *Etika novinarstva* (drugo prerađeno izdanje). Zagreb: ICEJ i Sveučilišna knjižara, str. 190-197.
- Kodeks časti hrvatskih novinara. (2009) Dostupno na: <https://www.hnd.hr/dokumenti> (pristupljeno: 16. 11. 2021.).
- Kodeks novinara Jugoslavije. (1965) u Avremović, M. (ur.) (1971) *Srebrni jubilej SNJ: 1945-1970*. (Knjiga prva). Beograd: Savez novinara Jugoslavije, str. 560-562.
- Kodeks novinara Jugoslavije. (1988) *Naša štampa: list Saveza novinara Jugoslavije*, 37 (387), str. 7.
- Krencer, M. (1988) "Novinar nije samo zapisničar", *Naša štampa: list Saveza novinara Jugoslavije*, 37 (387), str. 7.
- Krencer, M. (1990) "Kodeks kao (moguća?) etička sinteza jugoslavenskog novinarstva" u Merki, J. (ur.) *Zbornik novinarstvo u funkciji razvoja*. Vinkovci: Iskra, str. 110-113.
- Krippendorff, K. (2018) *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (Fourth Edition). Los Angeles: Sage Publications.
- Laitila, T. (1995) "Journalistic codes of ethics in Europe", *European Journal of Communication*, 10 (4), str. 527-544.
- Lipovčan, S. (2000a) "Osnivanje hrvatskoga novinarskog društva. Od prvih zamisli i priprava do konstituiranja, 1877. – 1910.", *Društvena istraživanja*, 9 (6), str. 913-954.
- Lipovčan, S. (2000b) "Društvo novinara: između interesa javnosti i zahtjeva vlasti" u Lipovčan, S. (ur.) *Spomenica Hrvatskog novinarskog društva 1910. – 2000*. Zagreb: PRESS DATA, medijska agencija HND-a, str. 31-60.
- Malović, S. (2002) "Croatia's bitter-sweet experiences: Education of journalists in Croatia" u Jusić, T. i Dedović, M. (ur.) *Education on Journalists in South-East Europe: A Step Closer to Professionalism*. Sarajevo: Media Online, str. 55-69.
- Miljković, Đ. (ur.) (1979) *Leksikon novinarstva*. Beograd: Savremena administracija.
- Munko, Z. (1990) "Vjesnikova novinarska škola" u Bekić, M. (ur.) *Zbornik sjećanja: Vjesnik 1940-1990*. Zagreb: Vjesnik, str. 196-198.
- Najbar-Agičić, M. (2015) "Osnivanje, djelovanje i prekid rada novinarske škole u Zagrebu 1949-1952.", *Časopis za suvremenu povijest*, 47 (2), str. 275-292.

- Novak, B. (1990) "Godine ekspanzije" u Bekić, M. (ur.) *Zbornik sjećanja: Vjesnik 1940-1990*. Zagreb: Vjesnik, str. 202-207.
- Novak, B. (1997) "Hrvatsko novinstvo u socijalističkoj Jugoslaviji" u Franjić, B. (ur.) *Almanah hrvatskog tiskarstva, nakladništva, novinstva, knjižarstva, bibliotekarstva*. Zagreb: Horizont Press i Kratis, str. 184-208.
- Novak, B. (2005) *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Novinarsko vijeće časti. (2020) "Izvještaj o radu Novinarskog vijeća časti za 2020. godinu". Dostupno na: <https://www.hnd.hr/izvjestaj-o-radu-novinarskog-vijeca-casti-za-2020-godinu> (pristupljeno: 21. 9. 2021.).
- Otvaranje studija novinarstva na Fakultetu političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu. (1971) *Politička misao*, 8 (1), str. 146-148.
- Peruško, Z. i Vozab, D. (2014) "Povijest komunikacijskih i medijskih studija u Hrvatskoj: *Politička misao* u komparativnoj perspektivi", *Politička misao*, 51 (1), str. 133-170.
- Peruško, Z. i Vozab, D. (2021) *Digitalne publike vijesti u Hrvatskoj 2017.-2021*. Zagreb: CIM – Centar za istraživanje medija i komunikacije i Fakultet političkih znanosti.
- Petešić, Ć. (1992) *Milan Grlović – prvi predsjednik Hrvatskog novinarskog društva*. Zagreb: Hrvatsko novinarsko društvo i Ogranak Matice hrvatske Križevci.
- Popović, H. (2014) "Istraživanje o integritetu medija – Hrvatska" u Leković, S. (ur.) *Značaj medijskog integriteta: Vraćanje medija i novinarstva u službu javnosti*. Zagreb: Centar za istraživačko novinarstvo, str. 57-141.
- Popović, H. (2018) "Journalism in Croatia in the Southeast European context: deterioration of the 'professional project'", *Work Organisation, Labour & Globalisation*, 12 (1), str. 25-43.
- Pravila HND 1910. s izmjenama g. 1913. u Bošnjak, M. (ur.). (2010) *HND – PRVO STO-LJEĆE – Hrvatsko novinarsko društvo 1910.-2010*. Zagreb: PressData Medijska agencija Hrvatskog novinarskog društva, str. 477-480.
- Pravilnik o radu Novinarskog vijeća časti. (2019) Dostupno na: <https://www.hnd.hr/dokumenti> (pristupljeno: 12. 11. 2021.).
- Robinson, G. J. (1977) *Tito's Maverick Media: The Politics of Mass Communications in Yugoslavia*. Urbana, Chicago, London: University of Illinois Press.
- Rodin, D. (1971) "Riječ prigodom otvorenja Studija novinarstva na Fakultetu političkih nauka", *Politička misao*, 8 (1), str. 146-148.
- Sanders, K. (2004). *Ethics & Journalism*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Schudson, M. (1981) *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Starck, K. (2001) "What's Right/Wrong with Journalism Ethics Research?", *Journalism Studies*, 2 (1), str. 133-150.

- Statut Hrvatskog novinarskog društva. (2018) Dostupno na: <https://www.hnd.hr/uploads/files/Statut%20HND-a.pdf> (pristupljeno: 12. 11. 2021.).
- Vilović, G. (2004) *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu, 1999-2000*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Vozab, D. i Majstorović, D. (2021) "The Transformation of Normative Approaches to Journalism in Croatian Academic Literature from Socialism to Post-Socialism", *Politička misao*, 58 (2), str. 7-32.
- Wilkins, L. i Brennen, B. (2004) "Conflicted interests, contested terrain: Journalism ethics codes then and now", *Journalism Studies*, 5 (3), str. 297-309.
- Yarros, V. S. (1922) "Journalism, ethics, and common sense", *The International Journal of Ethics*, 32 (4), str. 410-419.
- Zubak, M. (2018) *The Yugoslav Youth Press, 1968-1980: Student Movements, Youth Subcultures and Alternative Communist Media*. Zagreb: Srednja Europa i Hrvatski institut za povijest.

Prilog

Tablica 2. Pregled kodeksa i glavnih odredbi

Godina donošenja kodeksa	1965.	1988.	1993. ²⁸	2006.	2009.
Naziv kodeksa	Kodeks novinara Jugoslavije ²⁹	Kodeks novinara Jugoslavije	Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva	Kodeks časti hrvatskih novinara	Kodeks časti hrvatskih novinara
Tijelo koje ga donosi	Savez novinara Jugoslavije	Savez novinara Jugoslavije	Hrvatsko novinarsko društvo	Hrvatsko novinarsko društvo	Hrvatsko novinarsko društvo
Broj odredbi/stavki/članaka	Nisu numerirane ³⁰	15	18	23	31
Čuvanje ugleda profesije	NE	DA	DA	DA	DA

²⁸ U *Novinaru*, glasilu Hrvatskog novinarskog društva i Sindikata novinara Hrvatske, br. 3 iz 1998., donosi se Kodeks časti hrvatskih novinara koji ima isti tekst kao i Kodeks iz 1993.

²⁹ U literaturi i kao Kodeks jugoslavenskog novinarstva.

³⁰ Iako članci nisu numerirani, obimom je znatno veći od Kodeksa usvojenog 1982.

Pravo odbiti radni zadatak koji nije u skladu s etičkim načelima	NE	NE	DA	DA	DA
Obaveza iznošenja točne i potpune informacije	DA	DA	DA	DA	DA
Odredbe o nezakonitom prikupljanju informacija	NE	NE	DA	DA	DA
Poštovanje dostojanstva, ugleda i časti osoba	DA	DA	DA	DA	DA
Pravo na pristup informacijama/ slobodan protok informacija	DA	DA	DA	DA	DA
Pravo izvora na anonimnost	DA	DA	DA	DA	DA ³¹
Poštovanje autorstva / plagiranje	DA	DA	DA	DA	DA
Ispravak netočne informacije	DA	NE	NE	DA	DA
Poštovanje temeljnih ljudskih prava i sloboda (i privatnosti)	DA	DA	DIJELOM ³²	DA	DA
Odredbe o izvještavanju o ubojstvima, samoubojstvima i nesrećama	NE	DIJELOM	DA	DA	DA
Odredbe o djeci (zaštita identiteta)	NE	DIJELOM ³³	DIJELOM ³⁴	DA	DA

³¹ Uključujući i stavku o autorizaciji.

³² Nema odredbi o poštivanju prava na privatnost.

³³ Nema poseban članak o djeci. Novinar mora biti posebno pažljiv u izvještavanju o nesrećama, obiteljskim tragedijama, bolestima, djeci i maloljetnicima.

³⁴ *Ibid.*

Odredbe o sukobu interesa	DIJELOM	DIJELOM	DA	DA	DA
Pravo na političko opredjeljenje	NE ³⁵	NE	DA	DA	DA
Obaveze urednika	NE	NE	NE	NE	DA
Stavke o oglašavanju (i prikriveno oglašavanje)	DIJELOM	NE	NE	DA	DA
Čuvanje državne tajne	NE	DA	DA	DA	DA

Dunja Majstorović, Željana Ivanuš,
Gordana Vilović

JOURNALISM ETHICS IN CROATIA: ASPECTS OF THE CODES' DEVELOPMENT, EDUCATION OF JOURNALISTS AND INTEREST OF SCIENTIFIC RESEARCH IN THE SUBJECT

Summary

The aim of the paper is to give an overview of the development of journalism ethics in Croatia. By analyzing the literature on the history of journalism in Croatia and using two research methods, four key periods of the development of interest in journalism ethics have been identified: 1) the emergence of the first informative newspapers and the beginnings of professionalization of journalism in the 1910s; 2) the adoption of the first code of journalists, the establishment of the first successful school for journalists and the beginnings of university education for journalists in the mid-1960s and the early 1970s; 3) the emergence of scientific interest in journalism ethics in the second half of the 1990s and the launch of the first university course on journalism ethics; 4) a period of heightened interest expressed through the proliferation of papers on journalism ethics within the scientific community in Croatia from the mid-2000s.

Keywords: Journalism Ethics, Association of Journalists, Codes of Ethics, Education of Journalists, Scientific Production

³⁵ Novinar je društveno-politički radnik koji “učestvuje u izgradnji i razvoju socijalističkog društva”.

Dunja Majstorović je docentica na Odsjeku za novinarstvo i medijsku produkciju na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Željana Ivanuš je predavačica i vanjska suradnica na Odsjeku za novinarstvo i medijsku produkciju na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Gordana Vilović je redovita profesorica na Odsjeku za novinarstvo i medijsku produkciju na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Kontakti:

Dunja Majstorović, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb.

E-mail: dunja.majstorovic@fpzg.hr

Željana Ivanuš, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail:

zeljana.ivanus@fpzg.hr

Gordana Vilović, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail:

gordana.vilovic@fpzg.hr